

сусна парадигма застосовується в науці як системна методологія з'ясування політично актуальних проблем сучасності⁸.

Потреба людини у справедливості, наявності певних орієнтирів породжує світ політичного. Політика характеризується потребою у так званому «жаданні влади», яку слід розрізняти як потребу системи у саморозгортанні або як результат внутрішньосистемної враженості хибності, наслідком чого є агресивно-деструктивне функціонування політичної системи.

Отже, одним з найскладніших моментів є створення прагматико-практичних механізмів конвергенції між конфліктом і консенсусом. Для виявлення конвергенції конфлікту слід звернутися до проблеми детермінант.

Відповідно до конфліктно-консенсусної парадигми можливі три системи політичної організації: 1) з відсутністю потреби у зовнішньому ворогові для її стабільності; 2) з існуванням у стабільному конфлікті, де останній – необхідна частина системи; 3) з підтриманням стабільності за рахунок інтенсивності, здатної зруйнувати саму організацію.

Таким чином, угоди, в яких чітко фіксуються цілі противників і обумовлений момент майбутнього прагматичного завершення боротьби, зменшують тривалість конфліктів. Якщо одна із сторін домоглася своєї мети, а інша визнала цей факт, як знак своєї поразки, конфлікт вичерпано. Чим жорсткіше окреслено предмет суперечки, чим виразніші ознаки, що знаменують перемогу, тим більше шансів, що конфлікт буде локалізований у часі й просторі. Тому, врахування механізмів впливу прагматизму, котрі спонукають до компромісу та консенсусу в сучасних умовах є суспільно-політичною важливою справою.

1. *Дмитриев А.В.* Конфликтология: учеб. пособ. / Дмитриев А.В. – М.: Гардарики, 2000. – С.73,74. 2. *Гончаров Д.В.* Введение в политическую науку / Д.В. Гончаров, И.Б. Гоптарева. – М.: Юристъ, 1996. – С. 122. 3. *Дмитриев А.В.* Цит. работа. – С. 80. 4. *Політологія: підручник* / за ред. І.Дзюбка. – К., 2001. – С.123. 5. *Литвин В.М.* Сучасна Україна у дзеркалі суспільно-політичних конфліктів / В.М. Литвин // Урядовий кур'єр. – 2002. – 23 листопада. – № 218. – С. 6,7. 6. *Дегтярев А.А.* Основы политической теории: учебн. пособ. / Дегтярев А.А.– М.: Высшая школа, 1998. – С. 196. 7. *Політологія: Учебное пособие для студентов технических университетов.* – Санкт-Петербург, 1998. – С. 325. 8. *Рубан Л.С.* Развитие конфликта-консенсуса в полиэтнических регионах (Социологический анализ – прогноз). – М., 1998. – С. 97.

УДК 342.5

С. А. ПАНАСЮК

**ЗАХИСТ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ КОРДОНІВ МІСЦЕВИХ СПІВТОВАРИСТВ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Проаналізовано праці експертів та науковців, законодавство та акти органів місцевого самоврядування України, та текст Європейської хартії місцевого самовря-

© ПАНАСЮК Сергій Анатолійович – аспірант Маріупольського державного університету

дування з метою аналізу процесу імплементації принципу захисту територіальних кордонів місцевих співтовариств.

Незважаючи на імплементацію певних положень Європейської хартії місцевого самоврядування в законодавство України, загальна ситуація є незадовільною та потребує рішучих і послідовних змін. Автор проаналізував тексти Європейської хартії місцевого самоврядування на англійській та французькій мовах, що дало можливість зробити висновки щодо суті принципу захисту територіальних кордонів місцевих співтовариств.

Реальний захист території місцевих співтовариств є важливим фактором, що вказує на стабільність та процвітання будь-яких місцевих співтовариств.

Автором були досліджені акти органів місцевого самоврядування, що порушували принцип захисту місцевих кордонів, проведений їх аналіз та зроблені відповідні висновки.

Також, були проаналізовані праці експертів та науковців в галузі місцевого самоврядування, що дало змогу виробити пропозиції щодо покращення ситуації що склалась.

Ключові слова: Європейська хартія місцевого самоврядування, принципи місцевого самоврядування, імплементація принципів місцевого самоврядування, захист територіальних кордонів місцевих співтовариств.

Панасюк С.А. Защита территориальных границ местных сообществ: реалии и перспективы имплементации принципа Европейской хартии местного самоуправления в законодательство Украины

Проанализировано работы экспертов и ученых, законодательство и акты органов местного самоуправления, и текст Европейской хартии местного самоуправления, с целью анализа процесса имплементации принципа защиты территориальных границ местных сообществ.

Несмотря на имплементацию некоторых положений Европейской хартии местного самоуправления в законодательство Украины, общая ситуация является неудовлетворительной и нуждается в решительных, и последовательных действиях. Автор проанализировал тексты Европейской хартии местного самоуправления на английском и французском языках, что дало возможность сделать выводы о сути принципа защиты территориальных границ местных сообществ.

Реальная защита территории местных сообществ является важным фактором, который указывает на стабильность и процветание любого местного сообщества.

Автором были изучены акты органов местного самоуправления, которые нарушали принцип защиты местных границ, был проведен их анализ и сделаны соответствующие выводы.

Также, были проанализированы работы экспертов и ученых в области местного самоуправления, что дало возможность выработать предложения для улучшения сложившейся ситуации.

Ключевые слова: Европейская хартия местного самоуправления, принципы местного самоуправления, имплементация принципов местного самоуправления, защита территориальных границ местных сообществ.

Panasyuk Sergiy. Protection of local authority boundaries: realities and prospects of implementation of principle of European Charter of Local Self-Government in Ukrainian legislation

In this article the work of scientists and experts, legislation and acts of local bodies, and text of European Charter of Local Self-Government were analysed in order to understand the quality of implementation process of protection of local authority boundaries principle.

Despite the implementation of some parts of Charter in the legislation of Ukraine, the general situation is unsatisfactory and requires strong and consistent changes.

Author analysed the texts of European Charter of Local Self-Government in English and French, which made possibility to do conclusions about essence of Protection of local authority boundaries principle.

Real protection of local authority boundaries is an important factor, which indicates the stability and prosperity of any local authority.

The author has investigated the acts of local self-government that violated the Protection of local boundaries principle, analyzed them and made appropriate conclusions.

Also the work of experts and scientists in the field of local government was analyzed, which gave an opportunity to improve the current situation.

Key words: European Charter of Local Self-Government, the principles of local self-government, implementation of the principles of local self-government, protection of local authority boundaries.

З метою належного запровадження та розвитку місцевого самоврядування в державах-членах Ради Європи в 1985 році цією організацією була прийнята та відкрита для підписання Європейська хартія місцевого самоврядування (далі – Хартія)¹. Підписання та ратифікація Україною Європейської хартії місцевого самоврядування, було кроком до демократичних цінностей європейської спільноти.

В тексті Хартії закріплені принципи, які є базисом для запровадження та реалізації «добраго врядування» в країні. Одним із таких базових принципів є принцип захисту територіальних розмежувань органів місцевого самоврядування, закріплений в ст. 5 Хартії, який потребує свого системного дослідження з метою більш повного втілення в законодавстві та практиці діяльності та взаємодії органів місцевого самоврядування України з іншими органами публічної влади.

Принцип захисту території місцевих спільнот у вітчизняній юридичній літературі на рівні монографічних праць окремо не досліджувався, але в деяких працях фахівців-конституціоналістів він згадується. Так, у своїй статті вітчизняний дослідник В.В. Кравченко наголошує на неповному відтворенні принципів Хартії в Конституції України та в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» та виділяє серед інших принципів, що знаходяться в такому стані, «принцип цілісності та непорушності території суб'єктів права на місцеве самоврядування»².

Автори підручника «Муніципальне право України» зазначають, що ст. 5 Хартії є продовженням ст. 4, що визначає компетенцію місцевих співтовариств, та зауважують на недоліках законодавчого закріплення положень ст. 5 Хартії³.

На важливості принципу, що закладений в ст. 5 Хартії зазначають і автори колективної монографії «Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні» (далі – Колективна монографія)⁴.

На нашу думку, для коректного та якісного розуміння положень Хартії, необхідно ретельно проаналізувати текст Хартії англійською та французькою мовами.

Тексти англійською та французькою мовами мають однакову силу та можуть допомагати при визначенні суті термінів та розумінні принципів, що фактично закріплено в Хартії та складають її онтологічний зміст.

Відповідно до англійської версії Хартії в положеннях ст. 5 «Protection of local authority boundaries» (Захист/охорона кордонів місцевих співтовариств) зазначено наступне: «Changes in local authority boundaries shall not be made without prior consultation of the local communities concerned, possibly by means of a referendum where this is permitted by statute» (Зміни в кордонах місцевих співтовариств не можуть відбуватись без попередньої консультації із зацікавленою місцевою спільнотою, можливо, шляхом проведення референдуму, де це дозволяється законом/статутом).

Офіційний переклад Хартії українською мовою зазначає: «Зміни територіальних кордонів місцевих властей не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих громад, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом».

Ключовим питанням є переклад опорного терміну «local authority». Ще донедавна, даний термін (в офіційному перекладі) був перекладений українською мовою по всьому тексту Хартії, як «органи місцевого самоврядування». Переклад, що існує зараз є більш чітким та відповідає суті Хартії. Проте, на нашу думку, проблема трактування терміну «local authority» залишилась по тексту Хартії в її україномовному варіанті. Адже термін «місцеві власті» не вирішує проблеми розуміння терміну «local authority».

Хто ж такі «місцеві власті» і чому не «місцева влада»? Місцевою владою на певній території є люди (колектив/спільнота, що проживає на певній території та має право голосувати на місцевих виборах).

У версії Хартії французькою мовою, словосполучення зазначені в ст. 5 «local authority boundaries» та «local communities» зазначені «limites territoriales locales» (межі/кордони місцевих територій) та «les collectivités locales» (місцеві колективи) відповідно. Автор вважає, що не можна переоцінити важливість якісного розуміння та перекладу термінів Хартії для якісної імплементації її принципів в законодавство України.

Якщо дослівно перекладати з англійської мови термін «local authorities», то він перекладається, як: local – місцеві (локальні), а authorities – влади (власті). Такої точки зору дотримуються автори нового офіційного перекладу Хартії, автори навчального посібника «Принципи європейської хартії місцевого самоврядування»⁵ та автори експертного висновку щодо відповідності національного законодавства України положенням Європейської хартії місцевого самоврядування⁶ (далі – Експертний висновок).

Проте, якщо перекладати з французької мови (текст якої має таку ж силу, як і англійська версія), то термін «collectivités locales» перекладається: collectivités – спільноти (общини, громади, колективи), а locales – місцеві (локальні).

Про доречність перекладу та розуміння в контексті Хартії перекладу терміну «collectivités locales» (відповідно і «local authorities»), саме як «місцеві співтовариства», зазначає у своїй праці російський вчений-муніципаліст М.О. Краснов⁷. В Колективній монографії згадується російський вчений О.О. Замотаєв, що також вважає за доцільне використовувати термін «місцеві співтовариства»⁸.

Слід зазначити, що в історичній ретроспективі одним із документів, що передували прийняттю Хартії, є 64-а резолюція Європейської конференції місцевих влад⁹ (далі – Конференція). Даний документ є важливим для розуміння онтологічної та телеологічної суті, що закладалась при розробці Хартії.

Назва Конференції на англійській «European Conference of Local Authorities» і для якісного розуміння терміну «local authorities» необхідно порівняти його із версією французькою мовою «Conférence Européenne des Pouvoirs Locaux». Як ми бачимо, версія на французькій мові оперує терміном «pouvoirs locaux», а не «collectivités locales» як в версії Хартії французькою мовою.

А по тексту 64-ї Резолюції Конференції використовувались терміни: англ. «local communities» та франц. «collectivités locales» – місцеві громади (локальні/місцеві/ колективи).

Наступним важливим документом на шляху до прийняття Хартії є 126-а резолюція Конференції місцевих та регіональних влад Європи¹⁰. В тексті даної 126-ї

резолуції містився вже термін «local authorities», проте французька версія залишилась незмінною та містила термін «collectivités locales».

Частково та поверхнево проаналізувавши наявні проблеми щодо перекладу термінів Хартії, повернемося до суті ст. 5 Хартії. Нагадаємо, що відповідно до тексту вищезазначеної статті: «Зміни в кордонах місцевих співтовариств не можуть відбуватись без попередньої консультації із зацікавленою місцевою спільнотою, можливо, шляхом проведення референдуму, де це дозволяється законом/статутом».

Отже, при зміні меж будь-якої базової територіальної громади (території місцевого співтовариства/територіальної громади), що є за Конституцією України¹¹ та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹², суб'єктом права на місцеве самоврядування, має бути обов'язково проведена консультація та визначена думка місцевих жителів.

Відповідно до положень п. 41 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹³, до виключної компетенції місцевих рад належить: «прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами».

Конституційний Суд України, у своєму рішенні по Справі про адміністративно-територіальний устрій України від 13.07.2001 № 11-рп/2001¹⁴, розтлумачив положення п. 41 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Він зазначив, що ані Конституція, ані інші акти законодавства України не заперечують права міських рад вирішувати питання адміністративно-територіального устрою. При вирішенні питань адміністративно-територіального устрою районів у містах обов'язково повинна враховуватись думка населення. Обсяг повноважень міських рад встановлюється Конституцією України (частина шоста статті 140), базовим Законом, Законом про столицю та іншими законами України. Чинні базовий Закон і Закон про столицю до компетенції міських рад відносять повноваження приймати рішення з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цими та іншими законами¹⁵.

Положення п. 41 ч. 1 статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» про те, що до компетенції сільських, селищних, міських рад належить прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою, треба розуміти так, що вирішення цих питань не віднесено виключно до повноважень державних органів і може здійснюватися сільськими, селищними, міськими радами в межах і порядку, визначених цим та іншими законами України.

Межі таких повноважень міських рад, зокрема щодо утворення і ліквідації районів у місті Києві, зазначеним та іншими законами України чітко не визначені і не віднесені до компетенції будь-яких інших органів. Ці питання, виходячи із спеціального конституційно-правового статусу міста Києва як столиці України, може вирішувати Київська міська рада.

Отже, Київська міська рада має повноваження щодо вирішення питань щодо адміністративно-територіального устрою в Києві.

Проте, Конституційний Суд України, в підтвердження положень Хартії, зазначив про необхідність консультації з територіальною громадою щодо зміни територіальних меж в місті Києві.

Відповідно до положень ст. 37 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹⁶, до компетенції виконавчих органів місцевих рад належить: «підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо питань адміністративно-територіального устрою в порядку і межах повноважень, визначених законом».

Стаття 5 Хартії передбачає можливість консультації із місцевими мешканцями щодо питань зміни територіальних меж шляхом проведення референдуму, якщо таке зазначено в законодавстві/статуті.

До прийняття в 2012 році Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року¹⁷, існував Закон України від 13 серпня 1991 року «Про всеукраїнський та місцеві референдуми»¹⁸, що визначав питання проведення та повноважень місцевих референдумів.

Статтею 4 Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 13 серпня 1991 року було визначено, що предметом місцевого референдуму може бути питання щодо прийняття, зміни або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Окремо, ст. 6 Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 13 серпня 1991 року визначала, що виключно місцевими референдумами у відповідних адміністративно-територіальних одиницях вирішуються питання про об'єднання в одну однойменних адміністративно-територіальних одиниць, які мають спільний адміністративний центр.

Отже, законодавством була передбачена можливість та необхідність проведення місцевого референдуму з питань зміни територіальних кордонів місцевих співтовариств.

На даний час не існує закону, що б регулював питання проведення місцевого референдуму. Проте, не дивлячись на наявність обов'язків передбачених Хартією, підтверджених Конституційним Судом України та маючи законодавчо передбачені можливості, в 2001 році Київська міська рада прийняла рішення № 162/1139 від 30 січня 2001 року «Про адміністративно-територіальний устрій м. Києва»¹⁹, без жодних консультацій з жителями м. Києва.

Про дане порушення положень ст. 5 Хартії зазначено і в Експертному висновку: «Стаття може стати серйозною перешкодою у випадку «силового» укрупнення громад в ході адміністративно-територіальної реформи. Втім, у 2001 році норми статті було просто проігноровано при зміні кількості і меж районів міста Києва».

27 квітня 2001 року за № 280/1257 Київська міська рада приймає нове рішення «Про межі нових адміністративних районів м. Києва та організаційні заходи по проведенню адміністративно-територіальної реформи»²⁰, яке потім змінює своїм же рішенням від 29 листопада 2001 року № 126/1560 Про внесення змін та доповнень до рішення Київради від 27 квітня 2001 року № 280/1257²¹.

Звісно, і цього разу, жодних консультацій та референдумів не проводилось. Таким, чином права членів територіальної громади були грубо проігноровані органом місцевого самоврядування в місті Києві (Київською міською радою). Єдина відповідальність, яку можуть понести депутати місцевої ради – перевибори, або необрання їх депутатами до нового складу місцевої ради.

Окремо, необхідно зазначити, що питання щодо зміни меж адміністративно-територіальних одиниць визначаються і Земельним кодексом України. Так, відповідно до положень ст. 173 Земельного кодексу України²²:

«Межа району, села, селища, міста, району у місті – це умовна замкнена лінія на поверхні землі, що відокремлює територію району, села, селища, міста, району у місті від інших територій. Межі району, села, селища, міста, району у місті встановлюються і змінюються за проектами землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць. Проекти землеустрою що-

до зміни меж населених пунктів розробляються з урахуванням генеральних планів населених пунктів».

Статтею 174 Земельного кодексу України визначаються органи, які приймають рішення про встановлення та зміну меж адміністративно-територіальних одиниць.

Стаття 175 Земельного кодексу України визначає порядок встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць.

Проблеми з ігноруванням положень Хартії існують по всій Україні і не лише з питань зміни меж районів у містах.

Повноваженнями щодо зміни меж міст наділена Верховна Рада України: «утворення і ліквідація районів, встановлення і зміна меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів і районів» (п. 29 ч. 1 ст. 85 Конституції України)²³.

У своїй статті «Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування»²⁴ В.В. Кравченко акцентує увагу на проблемі виконання вимог ст. 5 Хартії: «Окремої уваги заслуговує питання відтворення та реалізації принципу цілісності та недоторканості території суб'єктів місцевого самоврядування. В юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що в Конституції та законах України не визначено територіальної основи місцевого самоврядування, не встановлені межі територіальних громад. Це спричинило вживання в окремих нормативних актах низки понять і термінів, що не дістали відповідного законодавчого визначення, наприклад: «територія юрисдикції сільської, селищної, міської ради», «територія села, селища, міста» тощо. Відсутнє нормативне визначення і терміну, що вживається в офіційному перекладі українською мовою Європейської хартії місцевого самоврядування – «територіальні кордони органу місцевого самоврядування». Зрозуміло, що за таких обставин взагалі абсурдною є постановка питання про імплементацію цього принципу Хартії в Україні».

Висновок. Принципи, що закладені в тексті Європейській хартії місцевого самоврядування є базовими для реалізації належного рівня доброго врядування та розвитку місцевого самоврядування як відповідного рівня публічної влади, що покликана забезпечити належне існування громадян та інших членів територіальних громад у локальному соціумі на території єдиної держави.

Коректний переклад тексту Хартії, в сукупності із належною імплементацією принципів місцевого самоврядування є запорукою існування місцевого самоврядування як такого. Тому вважаємо, що принцип захисту території місцевих спільнот, що закладений в ст. 5 Хартії, є ключовим для існування та розвитку територіальних громад.

Захист території місцевих спільнот, цілісність їх кордонів, чітке законодавче закріплення процедури їх зміни, обов'язкове проведення консультацій з місцевими жителями щодо питань зміни меж території – тобто створення відповідного законодавчого матеріально-процесуального механізму, є важливою запорукою розвитку самостійного громадянського суспільства та демократичної держави.

Разом з тим, слід констатувати, що нівелювання та неякісна імплементація цього та інших принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в національне законодавство, призводить до номінальності ролі місцевого самоврядування та другорядності муніципальної влади як самостійного рівня публічної влади. Тому, враховуючи, що місцеве самоврядування в Україні має жевріючий характер, воно об'єктивно потребує комплексного законодавчого реформування.

Вважаємо, що існує нагальна необхідність проведення всеукраїнських конференцій, створення спеціальних комісій та експертних груп щодо питань національного перекладу тексту Європейської хартії місцевого самоврядування, та імплементації її положень. Бо відсутність комплексних заходів щодо нормалізації ситуації що склалась, може суттєво вплинути на розвиток демократії в нашій країні та подальші євроінтеграційні процеси.

1. *Council of Europe* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/122.htm>. 2. *Кравченко В.В.* Проблеми адаптації законодавства України до стандартів і принципів Європейської хартії місцевого самоврядування / В.В. Кравченко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – №2 (12). – С. 38 – 41. 3. *Муниципальне право України: Підручник.* / В.Ф. Погорілко, М.О. Баймуратов, Ю.Ю. Бальций та ін. / за ред. Баймуратова М.О. . – К.: Правова єдність, 2009. – С. 147. 4. *Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: монографія.* / за ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007. – С. 723. 5. *Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування: навч. посіб.* / М. Пітцик, В. Кравченко, Е.С. Моньйо, Б. Черніков та ін. – К., 2000. – С. 41. 6. *Експертний висновок щодо відповідності національного законодавства України положенням Європейської хартії місцевого самоврядування* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=2364>. 7. *Краснов М.А.* Введение в муниципальное право / Краснов М.А. – М.: Академический правовой университет при Институте государства и права РАН, 1993. – С. 7. 8. *Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: монографія.* / за ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – С. 719. 9. *Council of Europe* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=644519&Site=COE> 10. Там само. 11. *Конституція України 28 червня 1996 року* // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 12. *Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року* // ВВР України. – 1996. – № 24. – Ст. 170. 13. Там само. 14. *Справа про адміністративно-територіальний устрій: Рішення Конституційного Суду України від 13 липня 2001 року* // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст. 170. 15. Там само. 16. *Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року* // ВВР України. – 1996. – № 24. – Ст. 170. 17. *Про всеукраїнський референдум: Закон України від 06 листопада 2012 року* // ВВР України. – 2013. – № 44-45. – Ст. 634. 18. *Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 13 серпня 1991 року* // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 33. – Ст. 443. 19. *Рішення Київської міської ради «Про адміністративно-територіальний устрій м. Києва»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=ra0162023-01> 20. *Рішення Київської міської ради «Про межі нових адміністративних районів м. Києва та організаційні заходи по проведенню адміністративно-територіальної реформи»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MR010179.html 21. *Рішення Київської міської ради «Про внесення змін та доповнень до рішення Київради від 27.04.2001 N 280/1257»* [Електронний ресурс] // офіційний інтернет-сайт Київської міської ради. – Режим доступу: http://kmr.gov.ua/decrees_gol.asp?Id=3936 22. *Земельний Кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року* // Відомості Верховної Ради УРСР. – 2002. – № 3. – Ст. 27. 23. *Конституція України 28 червня 1996 року* // ВВР України. – 1996. – № 30. 24. *Кравченко В.В.* Цит. работа.